

Abstract

State divisions are a political-administrative process that aims to divide regions into homogeneous units for coordinated growth in order to manage national and local territory and provide better services. Growth is balanced and harmonious.

The divisions are the largest unit of the country's divisions in the province, which in fact consists of a large homogeneous geographical area in which the sovereignty of the central government is vested in the governor, who is the highest representative of the government in the region. Khorasan province is one of these geographical areas which was divided into three provinces of North Khorasan, Khorasan Razavi and South Khorasan according to the approval of the parliament in ۲۰۰۴. Khorasan province, at the time of division, was the largest province in the country with ۳۱۳ thousand square kilometers and a population of nearly ۶ million people.

This research has been compiled to investigate the effect of the pattern of national divisions on the development of Sabzevar, Joven, Jaghtai, Khoshab and Davarzan counties and seeks to answer the question that; Has the equation of dividing and creating different levels with all its consequences and costs, been able to lead to the harmonious development and growth of regions and the provision of better services? The results showed that Sabzevar city after the abstraction of new cities from it, has grown in all indicators, but its growth rate has not been significant and among the newly established cities extracted from it, Joven city has had a relatively better growth than other cities.

بناثیر تقسیمات بر توسعه مناطق (مطالعه موردی شهرستان سبزوار) در استان خراسان رضوی (۱۳۸۳-۱۳۹۵)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۳/۱۵

محمود پسندیده^۱

مسعود غفاری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۸

چکیده

تقسیمات کشوری فرایندی سیاسی-ادارای است که با هدف تقسیم مناطق به واحدهای همگن برای رشد هماهنگ و به منظور اداره قلمرو ملی و محلی و عرضه خدمات بهتر صورت می‌گیرد و در نهایت، امنیت، وحدت و مشارکت را تأمین می‌کند. براین اساس، تقسیمات کشوری بر ساختار اداری-مدیریتی مناطق برای شتاب بخشیدن به روند توسعه و رشد موزون و هماهنگ استوار است.

براساس قانون تقسیمات، بزرگ‌ترین واحد تقسیمات کشوری استان می‌باشد که در واقع از یک منطقه جغرافیایی وسیع همگن تشکیل می‌گردد و حاکمیت دولت مرکزی در آن به شخص استاندار و اگذار شده که نماینده عالی دولت در منطقه محسوب می‌گردد. استان خراسان یکی از همین مناطق جغرافیایی است که براساس مصوبه مجلس در سال ۱۳۸۳ ه.ش به سه استان خراسان شمالی، خراسان رضوی و خراسان جنوبی تقسیم گردید. استان خراسان، در زمان تقسیم بزرگ‌ترین استان کشور با ۳۱۳ هزار کیلومتر مربع و قریب به ۶ میلیون نفر جمعیت بود.

این تحقیق برای بررسی چگونگی تاثیر الگوی تقسیمات کشوری بر توسعه شهرستان‌های سبزوار، جوین، جغتای، خوشاب و داورزن تدوین گردیده و در پی پاسخ به این پرسش است که: آیا معادله تقسیم و ایجاد سطوح مختلف با همه تبعات و هزینه‌های آن، توانسته است به توسعه و رشد هماهنگ مناطق و ارائه خدمات بهتر بیانجامد؟ نتایج بیانگر این بود که شهرستان سبزوار پس از انتزاع شهرستان‌های جدید از آن، در تمام شاخص‌ها رشد داشته است ولی درصد رشد آن قابل توجه نبوده است و بین شهرستان‌های جدیدالتأسیس منتزاع از آن، شهرستان جوین نسبت به بقیه شهرستان‌ها رشد نسبتاً بهتری داشته است.

واژگان کلیدی: تقسیمات کشوری، توسعه، سبزوار، جوین، جغتای، خوشاب، داورزن، خراسان رضوی

^۱ دانشجوی دوره دکتری مسایل ایران دانشگاه تربیت مدرس msarfi762@gmail.com

^۲ دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس s.azadeh1114@gmail.com

توسعه و پیشرفت از مقولاتی است که با مدنیت و شهرنشینی قرابت دارد. در تعاریف جدید، توسعه به معنای بهبود زندگی اجتماعی، در نظر گرفته شده. به طور مثال، مایکل تودارو تعریف جامع‌تری از توسعه ارائه داد.

نوسازی فرایندی است که جوامع بشری از حالت سنتی به مدرن تبدیل می‌گردند. این مکتب، نحله‌های مختلفی را در برمی‌گیرد که مهم‌ترین آنها، نحله چندمرحله‌ای نظریه مراحل رشد روستو است (آلین سو، ۱۳۸۸، ص ۲۶) توسعه علاوه بر این که بهبود میزان تولید و درآمد را در بر دارد، شامل دگرگونی‌های اساسی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی-اداری و همچنین ایستارها و دیدگاه‌های عمومی مردم است. توسعه در بسیاری از موارد، حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز در بر می‌گیرد. با گسترش شهرنشینی و بزرگ‌تر شدن شهرها، ساختار نظام اداری و مدیریتی از جایگاه بالاتری در سلسله مراتب اداری برخوردار می‌گردد و به تبع امکانات بیشتری را به خود جذب می‌کند. ادامه چنین روندی باعث بروز شکاف و تمایز بین مناطق که آثار و تبعات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی فراوانی را در پی دارد، می‌گردد. (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۶)

تقسیم کشور و ناحیه‌بندی مناطق جغرافیایی آن، عمدتاً به منظور تسهیل اعمال حاکمیت سیاسی دولت و فراهم کردن زمینه‌های رشد و توسعه همه‌جانبه و فراگیر صورت می‌پذیرد.

روند تقسیمات در ایران به دو مقطع تاریخی مجزاً قابل تقسیم است؛ یک مقطع روندی است که تا قبل از سال ۱۲۸۵ ه.ش برقرار بوده و مقطع دوم بعد از سال ۱۲۸۵ ه.ش که اولین قانون تقسیمات مبنای عمل قرار می‌گیرد و کشور براساس قوانین مصوب مجلس به نواحی مجزای سیاسی تقسیم می‌گردد. به دلیل اهمیت کارکرد تقسیمات کشوری در توسعه، هرکشوری با تاکید بر توسعه پایدار، سعی بر انتخاب ساختار تقسیماتی دارد که تاثیرگذاری بهینه در جهت دستیابی به مضمون فوق در محیط جغرافیایی را در پی داشته باشد. نظام تقسیمات کشوری می‌تواند متضمن روش‌هایی در جهت تجدیدنظر در مقررات و رویه‌ها باشد تا از آن راه شرایط تحقق توسعه اقتصادی و اجتماعی و به ویژه توسعه پایدار را فراهم آورد. خاستگاه اصلی این عدم تعادل را باید در وضعیت طبیعی و جغرافیایی متفاوت جستجو کرد اما سیاست‌ها و راهبردهای اداری چه در سطح ملی و چه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، در ایجاد و یا تشدید این عدم تعادل‌ها، نقش به‌سزایی داشته است. انتخاب ارادی قطب‌های رشد، سیاست وارداتی و صادراتی، ایجاد و تجهیز شبکه‌های زیربنایی و اتکای اصلی به نفت، موجب فراموش شده ماندن قابلیت‌های ارزشمند مناطق کشور، از دید تصمیم‌گیران ملی شده است. نابرابری‌های کلان موجود در کشور، نوعی دوگانگی در امر توسعه را موجب شده است. پدیده (مرکز - پیرامون) در سطح منطقه‌ای و استانی نیز شکل گرفته است (یاوری و سلامت‌نیا، ۱۳۹۴، ۱۴)

عزیزی و یارمحمدی (۱۳۹۳) پژوهشی در مورد تأثیر تقسیمات کشوری جدید بر پراکنده‌رویی شهری (مطالعه موردی، شهر بجنورد) انجام دادند که به این نتیجه رسیدند که؛ در مجموع، پراکنده‌رویی شهر بجنورد افزایش یافته است. رشد مهاجرت‌ها، گسترده شدن ساختار دولت، لزوم تأمین خدمات متناسب با

نقش و عملکرد منطقه‌ای شهر، و افزایش سرسام آور قیمت زمین و مسکن، از علل تأثیرگذار بر گسترش کالبدی شهر بوده است.

سیمونا و همکاران (۲۰۱۷) پژوهشی در مورد توسعه منطقه‌ای در اروپا انجام دادند و نتایج بیانگر این بود که واگرایی اقتصادی منطقه‌ای به تهدیدی برای پیشرفت اقتصادی، انسجام اجتماعی و سیاسی تبدیل شده است. فرایندها و سیاست‌های بازار که قرار است رونق و فرصت را گسترش دهند دیگر به اندازه کافی مؤثر نیستند. این شواهد به وجود چندین اقتصاد متفاوت اشاره دارد. انی پیک (۲۰۱۶) پژوهشی در مورد تغییر نگرش‌ها در توسعه محلی و منطقه‌ای انجام داد و به این دستاورد رسید که توسعه محلی و منطقه‌ای به یک چالش جهانی تبدیل شده است و رویکردهای مربوط به آن بیانگر تغییر تئوری‌ها و ایدئولوژی‌هایی هستند که به همدیگر وابسته هستند و باید برای توسعه به همه ایدئولوژی‌ها توجه شود.

علیزاده ارند و کنعانی (۱۳۹۸) پژوهشی در مورد الگوی بومی پیشرفت از منظر پارادایم پساتوسعه‌گرایی انجام دادند. نتایج آن‌ها بیانگر این بود که با توجه به این‌که کشور ایران از منابع غنی و فرهنگ و تاریخ دیرینه‌ای برخوردار است، الگوی بومی پیشرفت متناسب با وضعیت داخلی کشور می‌تواند موفق باشد که در این میان توجه به شرایط جهانی و بسترسازی مناسب از جمله تمرکززدایی، اهمیت نهادهای غیردولتی و مردم‌نهاد، توجه جدی به نیروی انسانی، تقویت جامعه مدنی، مدیریت منابع و مشارکت دموکراتیک از پیش‌نیازهای اساسی برای الگوی بومی پیشرفت می‌باشند.

هدف از تقسیم استان خراسان در درجه نخست فراهم کردن شرایط توسعه و جبران عقب‌ماندگی این استان در مقایسه با استان‌های دیگر است. در بیان دلایل ضرورت تقسیم استان، گستردگی جغرافیایی و جمعیت بالای استان و تعداد شهرستان و بخش‌ها و نبود شاخص‌های توسعه در برخی از نقاط این استان ذکر شده است.

خراسان رضوی پس از تقسیم، دارای ۱۹ شهرستان شد و بعد با انتزاع فردوس به ۱۸ شهرستان کاهش یافت. در حال حاضر خراسان رضوی دارای ۳۰ شهرستان می‌باشد. در مجموعه شهرستان‌های استان، شهرستان سبزوار بیش‌ترین جمعیت و بخش‌های تابعه و وسعت جغرافیایی را داشت و به‌ویژه در کشاکش مباحث تقسیمات، مدعی مرکزیت یکی از چند گزینه تشکیل استان بود. پس از شکل‌گیری استان خراسان رضوی، روندی از تقسیمات و تغییر سطوح در شهرستان‌های بزرگ و از جمله سبزوار اتفاق افتاد که نتیجه آن، ارتقای سطوح بخش‌های جوین، جغتای، خوشاب و داورزن به شهرستان بود.

هدف از این تغییر سطوح، فراهم کردن شرایط توسعه و جبران عقب‌ماندگی و تسهیل شرایط دسترسی به کانون‌های اداری و سیاسی و ارائه خدمات بوده است. اکنون باید دید در این شهرستان‌ها تا چه میزان اهداف فوق تحقق یافته است؟

۲-فرضیه:

به نظر می‌رسد روند تقسیمات کشوری در خراسان رضوی از طریق تغییر، ارتقاء و ایجاد سطوح جدید در شهرستان در شهرستان سبزوار اگر چه به تسهیل مدیریت انجامیده است، اما منجر به فراهم کردن زمینه رشد و توسعه و کاهش تفاوت و تمایز بین مناطق، نشده است.

در این پژوهش از روش ترکیبی کمی و کیفی به تناسب پژوهش و مبتنی بر نیاز استفاده شده است. داده‌ها و آمارهای کمی که پایه و مبنای تحلیل قرار گرفته است از سایت آمار و سایت برنامه ریزی راهبردی به دست آمد و بعد با روش تاکسونومی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش‌های مورد استفاده در این پژوهش مدل تاکسونومی عددی است. تاکسونومی عددی^۲ به روش آماری اطلاق می‌شود که برای ساماندهی متغیرهای وابسته و طبقه‌بندی آن‌ها استفاده می‌شود (زیاری، ۲۰۱۱).

۲ تکنیک اجرایی آنالیز تاکسونومی عددی

تکنیک مورد بحث دارای چندین مرحله عملیاتی است و از آن جایی که در عمل کمتر با فضای یک بعدی سر و کار داریم یعنی کمتر اتفاق می‌افتد که طبقه بندی را بر اساس یک شاخص و یا خصوصیت واحد انجام دهیم، به ارائه فضای تاکسونومیک چند بعدی می‌پردازیم.

در ابتدای کار فرض می‌کنیم قرار است که تعداد n فعالیت مختلف را بر اساس m شاخص مورد نظر و معرفی شده، طبقه‌بندی و درجه‌بندی کنیم:

مثلاً چهار شهر مورد بررسی (جغتای، جوین، داورزن، خوشاب) را از نظر میزان برخورداری یا محرومیت از شاخص‌های آموزشی، بهداشتی، اقتصادی،... رتبه بندی می‌کنیم که کدام یک برخوردارتر و کدام یک محروم ترند؟

مرحله اول: تشکیل ماتریس دادها

در این مرحله ماتریسی را برای هر کدام از فعالیت‌ها با توجه به شاخص‌های مورد بررسی طراحی نموده به‌گونه ای که ابعاد ماتریس $n.m$ بوده یعنی این ماتریس به تعداد فعالیت‌های مورد بررسی سطر و به تعداد شاخص‌ها (m)، ستون داشته باشد. به عنوان نمونه عنصر $X_{n.m}$ در این ماتریس بیانگر شاخص m ام از فعالیت n ام می‌باشد. بنابراین مشاهده می‌گردد که هر سطر این ماتریس مربوط به یک فعالیت مجزا و هر ستون نیز مربوط به یک شاخص خاص می‌باشد. از آن‌جا که هر کدام از این شاخص‌ها می‌توانند دارای واحدها و مقیاس‌های متفاوت از یکدیگر باشند، لذا در راستای حذف دخالت مقیاس‌های متفاوت بر نتایج کار از داخل مدل، وارد مرحله دوم روش تحلیل آنالیز تاکسونومی عددی می‌شویم.

مرحله دوم: تشکیل ماتریس استاندارد

با توجه به آن که شاخص‌ها با واحدهای مختلف سنجیده می‌شوند، لذا جهت حذف اثر این واحدها و جایگزینی مقیاس واحد و همین‌طور حذف اثر مبداء، ابتدا میانگین و انحراف معیار ستون‌ها (شاخص‌ها) را به دست آورده و سپس کمیت استاندارد Z_{ij} را محاسبه می‌کنیم: در گام اول میانگین ستون‌ها را بدست می‌آوریم.

در گام بعدی انحراف معیار برای هر ستون از ماتریس X_{ij} را بدست می‌آوریم. گام سوم آن است که عضوهای استاندارد شده ماتریس X_{ij} جهت همسان‌سازی اطلاعات ساخته شده، در قالب ماتریس جدیدی به نام ماتریس استاندارد را تشکیل دهیم که از طریق فرمول زیر قابل محاسبه می‌باشد: ماتریس Z نیز دارای ابعاد $n.m$ می‌باشد. و یک ماتریس استاندارد است. چون با تغییر متغیر، مقیاس‌های مختلف شاخص‌ها به مقیاس واحد تبدیل شده‌است. روشن است که از لحاظ آماری میانگین هر ستون ماتریس استاندارد شده Z برابر صفر و انحراف معیار آن مساوی یک است.

با داشتن ماتریس استاندارد Z ، قدم بعدی بدست آوردن میزان اختلاف و یا فاصله دو نقطه از نقطه دیگر (۱ و ۲ و ۳ و ... و n) برای هر کدام از m متغیر یا شاخص می‌باشد که حاصل آن تشکیل ماتریس فواصل می‌باشد. (منظور از نقطه همان فعالیت مورد بررسی، در مطالعه مورد نظر می‌باشد).

مرحله سوم: تشکیل ماتریس فواصل

در این مرحله با توجه به اعداد استاندارد شده در ماتریس استاندارد Z ، فواصل مرکب را بین فعالیت‌های مختلف n گانه، برای شاخص‌های m گانه به صورت زیر به دست می‌آوریم.

در صورتی که فاصله فعالیت‌ها را دوبعدی به دست آوریم، در آن صورت ماتریس فواصل مرکب به دست می‌آید. چون ماتریس فواصل یک ماتریس قرینه می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت این ماتریس متقارن بوده و قطر آن مساوی صفر است. ضمن اینکه ماتریسی مربع و با ابعاد $n.n$ می‌باشد. عضوهای این ماتریس فاصله ترکیبی هر فعالیت را از فعالیت دیگر نشان می‌دهند و در هر سطر این ماتریس کمترین مقدار نشان‌دهنده کوتاه‌ترین فاصله بین آن فعالیت، با سایر فعالیت‌ها و یا بیشترین نزدیکی می‌باشد.

مرحله چهارم: تعیین کوتاه‌ترین فواصل

هر عنصر ماتریس C نشان‌دهنده فاصله بین هر دو فعالیت در شاخص مورد نظر است. در این ماتریس در هر سطر کوتاه‌ترین فاصله بین دو فعالیت را مشخص کرده و در ستون جداگانه‌ای (مثلاً ستون d) می‌نویسیم. سپس، میانگین و

با استفاده از مدل تاکسونومی عددی و ضریب موریس سطح توسعه‌یافتگی سبزوار و شهرستان‌های تابعه که شرایط ورود به مطالعه را داشتند به دست آمد و مورد بررسی قرار گرفت. به منظور محاسبه و سنجش درجه توسعه، یک ماتریس $A*B$ تشکیل شد که A تعداد شهرستان و B شاخص‌ها می‌باشد برای محاسبه توسعه از معادله ۱ استفاده شد.

$$Cio = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Dij - Doj)^2} \quad \text{معادله ۱:}$$

در این مطالعه Dij اعداد موجود در ماتریس و Doj مقدار ایده‌آل اعداد بودند. درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌ها با استفاده از فاکتور DD به دست آمد که در آن Cio نشان‌دهنده سرمشق توسعه و Co نشان‌دهنده حد بالای سرمشق توسعه بود.

$$DD = \frac{Cio}{Co} \quad \text{معادله ۲:}$$

شاخص‌های مورد بررسی در حوزه فرهنگی شامل: تعداد سالن ورزشی، تعداد سالن سینما و نمایش، تعداد کتابخانه‌ها، در قسمت آموزشی شامل: تعداد مدارس، نهضت سوادآموزی، تعداد مدارس استثنایی، درحوزه اجتماعی شامل: واحدهای ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری سازمان بهزیستی (مجتمع‌های خدماتی)، خدمات اجتماعی شهری، کمیته امداد، شرکت‌های تعاونی خدماتی فعال، هتل‌ها و مهمان‌پذیرها، مجتمع اقامتی واحدهای پستی، انواع خدمات پستی، مرسولات پستی، حمل و نقل هوایی و ریلی، گاز، برق، آب و در حوزه بهداشتی: تعداد آزمایشگاه، داروخانه و پایگاه‌های اورژانس جاده‌ای می‌باشد.

انحراف معیار کوچکترین فواصل هر سطر یعنی همان ستون d را محاسبه می‌کنیم. حال برای آنکه فعالیت‌های همگن را مشخص نماییم، فواصل حد بالا $(+d)$ و حد پائین $(-d)$ را طبق رابطه محاسبه می‌کنیم: $d(+)=d+\gamma Sd$ در این مرحله فعالیت‌هایی که حداقل فواصل آن‌ها مابین دو حد بالا و پائین باشد، همگن بوده و در یک گروه قرار می‌گیرند. چنانچه حداقل اختلاف بین دو فعالیت بیشتر از حد بالا و یا کمتر از حد پائین باشد، در این صورت فعالیت‌های فوق به دلیل غیر همگنی باید حذف گردند.

مرحله پنجم: رتبه‌بندی فعالیت‌های همگن از لحاظ معیارهای مورد بررسی اگر در این مرحله تمام فعالیت‌ها در یک گروه همگن قرار نگیرند، در این صورت ماتریس داده‌ها را برای فعالیت‌های همگن تشکیل می‌دهیم، سپس استاندارد نموده و در ماتریس شاخص‌های استاندارد شده، برای تک تک شاخص‌ها، مورد ایده‌آل را در نظر گرفته و پس از یافتن مقادیر ایده‌آل برای تک تک فعالیت‌ها، "برخورداری مطلوب" برای هر فعالیت را محاسبه می‌کنیم. انتخاب مقدار ایده‌آل بستگی به نوع شاخص‌های مورد بررسی دارد به نحوی که چنانچه جهت شاخص‌های انتخاب شده مثبت باشد یعنی اگر مقدار شاخص هر چه بیشتر باشد، برخورداری بیشتر را نشان دهد، بزرگترین عدد هر ستون را به عنوان ایده‌آل در نظر می‌گیریم و چنانچه جهت شاخص منفی باشد، عدد بزرگتر نشانه عدم برخورداری است، لذا کوچکترین مقدار را به عنوان مقدار ایده‌آل انتخاب می‌کنیم.

مرحله ششم: محاسبه درجه برخورداری فعالیت‌های همگن در این مرحله شاخص تلفیقی به نام "درجه برخورداری" معرفی می‌گردد که دامنه محدودی داشته باشد و بین مقادیر صفر و یک قرار می‌گیرد. هر قدر fi به صفر نزدیک‌تر باشد، فعالیت مورد نظر برخورداری و هر قدر به یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده عدم برخورداری فعالیت مربوطه می‌باشد. که با توجه به این درجه برخورداری می‌توان فعالیت‌ها را با توجه به شاخص‌های مورد بررسی رتبه‌بندی و اولویت‌بندی نمود.

در حوزه کشاورزی: زراعت، باغداری، پرورش طیور خانه‌ای، پرورش زنبور عسل، پرورش دام بزرگ و کوچک، پرورش کرم ابریشم، تولیدات گلخانه‌ای، شرکت‌های تعاونی کشاورزی و پرورش ماهی، در حوزه اقتصادی شرکت‌های تعاونی صنعتی و فرش دستباف زیرپوشش اداره کل تعاون، واحدهای بانکی، شرکت‌های تعاونی اعتبار فعال و معادن.

جدول ۱- جمعیت شهرستان‌های مورد بررسی بر حسب سرشماری‌ها

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سبزوار	۳۰۴۹۴۶	۲۹۸۸۵۵	۳۰۶۳۱۰
جغتای	۴۶۷۸۲	۴۷۹۲۰	۴۹۱۷۵
جوین	۵۰۱۳۴	۵۴۱۳۹	۵۴۴۸۸
خوشاب	۳۸۲۷۱	۳۷۹۱۴	۱۳۸۹۷۲
داورزن	*	۲۱۳۰۵	۷۲۳۵۵

* با سبزوار ذکر شده است

جدول ۲- توسعه یافتگی بر اساس شاخص‌های بهداشتی بر اساس روش تاکسونومی

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سبزوار	-	۰/۲۵۰	۰/۲۴۱
جوین	-	۰/۳۵۱	۰/۳۰۰
جغتای	-	۰/۳۵۴	۰/۳۱۰
خوشاب	-	۰/۳۷۰	۰/۳۶۰
داورزن	-	۰/۳۹۰	۰/۳۸۰

بر اساس شاخص‌های بهداشتی در این پژوهش و با روش تاکسونومی (که سطح توسعه یافتگی از ۰ تا ۱ می‌باشد که هر چه به عدد صفر نزدیک باشد نشانگر رشد بیشتر است) در سال ۱۳۹۰ درجه توسعه یافتگی سبزوار ۰/۲۵۰ بوده و در سال ۱۳۹۵ این عدد به ۰/۲۴۱ رسیده است. این عدد درباره جوین ۰/۳۵۱ در سال ۱۳۹۰ بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۰۰ رسیده که نشانگر رشد متوسط است. جغتای نیز در سال

۱۳۹۰ دارای رشد ۰/۳۵۴ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۱۰ رسیده که این شهرستان نیز در خدمتوسط قرارداد دارد. این عدد در مورد خوشاب در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۷۰ بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۶۰ رسیده و از لحاظ توسعه‌یافتگی بهداشتی در سطح پایین رشد قرارداد دارد. داورزن در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۹۰ بوده که در سال ۱۳۹۵ این عدد به ۳۸۰ رسیده است که این شهرستان نیز از لحاظ توسعه‌یافتگی بهداشتی در سطح پایینی قرارداد دارد.

جدول ۳. توسعه‌یافتگی براساس شاخص‌های فرهنگی براساس روش تاکسونومی

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سبزوار	-	۰/۲۴۰	۰/۲۳۹
جوین	-	۰/۳۴۱	۰/۲۹۰
جغتای	-	۰/۳۴۹	۰/۳۲۰
خوشاب	-	۰/۳۸۴	۰/۳۶۸
داورزن	-	۰/۳۹۱	۰/۳۷۴

با توجه به شاخصه‌های توسعه فرهنگی در این پژوهش و با روش تاکسونومی، سبزوار در سال ۱۳۹۰ دارای سطح توسعه‌یافتگی ۰/۲۴۰ بوده است و در سال ۱۳۹۵ این عدد به ۰/۲۳۹ رسیده است، و جوین ۰/۳۴۱ در سال ۱۳۹۰ بوده که این عدد در سال ۱۳۹۵ به ۰/۲۹۰ رسیده که نشانگر این است که رشد بعد از تقسیمات وجود داشته اما به سطح سبزوار نرسیده و در حد متوسط است. جغتای نیز در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۴۹ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۲۰ درصد رسیده که دارای رشد خوب بوده اما هنوز در خدمتوسط قرار دارد، شهرستان خوشاب در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۸۴ بوده که در سطح پایینی است و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۶۸ رسیده با وجود این که فاصله کاهش یافته است ولی باز هم در حد پایینی قرارداد دارد. شهرستان داورزن در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۹۱ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۷۴ رسیده است که با وجود این که پیشرفت کرده است ولی باز در سطح پایینی از لحاظ توسعه‌یافتگی فرهنگی قرار دارد.

جدول ۴. توسعه‌یافتگی براساس شاخص‌های اجتماعی براساس روش تاکسونومی

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سبزوار	-	۰/۲۳۲	۰/۲۲۸

جوین	-	۰/۳۵۰	۰/۲۸۰
جغتای	-	۰/۳۷۱	۰/۳۱۰
خوشاب	-	۰/۳۸۱	۰/۳۷۲
داورزن	-	۰/۳۹۴	۰/۳۸۲

براساس شاخصه‌های توسعه‌یافتگی اجتماعی و با روش تاکسونومی سبزواری در سال ۱۳۹۰ دارای ۰/۲۳۲ درصد توسعه‌یافتگی اجتماعی بوده و در سال ۱۳۹۵ این عدد به ۰/۲۲۸ رسیده است. جوین ۰/۳۵۰ در سال ۱۳۹۰ بوده که این عدد در سال ۱۳۹۵ به ۰/۲۸۰ رسیده که نشانگر رشد بعد از تقسیمات است اما هنوز در حد متوسط است. جغتای نیز در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۷۱ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۱۰ رسیده که دارای رشد بوده اما هنوز با توجه به شاخص در حد متوسط است. شهرستان خوشاب از لحاظ توسعه‌یافتگی اجتماعی در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۸۱ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۷۲ رسیده است و شهرستان داورزن در سال ۱۳۹۰ در سطح ۰/۳۹۴ بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۸۲ رسیده است.

جدول ۵. توسعه‌یافتگی براساس شاخص‌های اقتصادی براساس روش تاکسونومی

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سبزواری	-	۰/۲۹۰	۰/۲۶۱
جوین	-	۰/۳۰۰	۰/۲۸۱
جغتای	-	۰/۳۱۰	۰/۲۷۰
خوشاب	-	۰/۳۶۱	۰/۳۵۲
داورزن	-	۰/۳۷۱	۰/۳۸۰

بر اساس شاخصه‌های توسعه‌یافتگی اقتصادی و با روش تاکسونومی سطح توسعه‌یافتگی، سبزواری در سال ۱۳۹۰ ۰/۲۹۰ بوده و در سال ۱۳۹۵ این عدد به ۰/۲۶۱ رسیده است که با توجه به این که ۰/۲۹ کاهش داشته، این درصد کاهش زیاد چشمگیر نیست. توسعه‌یافتگی اقتصادی جوین ۰/۳۰۰ در سال ۱۳۹۰ بوده که این عدد در سال ۱۳۹۵ به ۰/۲۸۱ رسیده که مناسب به نظر می‌رسد، و توسعه‌یافتگی اقتصادی

جغتای نیز در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۱۰ بوده و در سال ۱۳۹۵ به ۰/۲۷۰ رسیده که مناسب بوده است. شهرستان خوشاب از لحاظ توسعه‌یافتگی اجتماعی در سال ۱۳۹۰، ۰/۳۶۱ درصد بوده و در سال ۱۳۹۵ بانددکی رشد به ۰/۳۵۲ رسیده است و شهرستان داورزن در سال ۱۳۹۰ در سطح ۰/۳۷۱ بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۰/۳۸۰ درصد رسیده است، که این درصد نشانگر رشدمنفی است .

در این پژوهش به بررسی درصد پیشرفت از لحاظ بهداشتی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی شهرستان سبزوار و شهرستان های جدیدالتاسیس جوین، جغتای، داورزن، خوشاب پرداخته شد. میزان توسعه با توجه به روش تاکسونومی و شاخص های توسعه که در این پژوهش موجود بود بیانگر این است که سبزوار در چهار حوزه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی رشد اندک داشته است. بعد از سبزوار، جوین در شاخص های اجتماعی و فرهنگی و بهداشتی در مقایسه با جغتای رشد بهتری داشته است ولی در شاخص اقتصادی جغتای دارای رشد بهتر از جوین بوده و در مقایسه بین خوشاب و داورزن، رشد خوشاب بیشتر از داورزن بوده است هرچند در این دو شهرستان، از نظر رشد و توسعه به صورت کلی تفاوت خیلی چشمگیر نبوده و در حد بسیار کمی تغییر ایجاد شده است.

آرتور لوی این پژوهش با پژوهش اطاعت و موسوی (۱۳۸۸) که در مورد تقسیمات کشوری و توسعه پایدار به این نتیجه رسیدند که نظام تقسیماتی نه تنها در دستیابی به توسعه پایدار موفق نبوده که خود مانعی بر سر راه توسعه محسوب می گردد هم راستا نیست و همچنین با پژوهش سیمونا و همکاران^۳ (۲۰۱۷) که در مورد توسعه منطقه ای در اروپا انجام دادند و نتایج بیانگر این بود که بعضی از قسمت های اروپا با چالش ها و فرصت های مختلف توسعه روبه رو هستند و هر کدام از اینها به خاطر همگرایی است و به واگرایی احتیاج دارند هم راستا نیست.

۶- پیشنهادات

فراهم کردن امکانات زیر ساختی مناسب در شهرستان ها از جمله برخورداری از دسترسی سریع و آسان به فرودگاه، دسترسی به شبکه حمل و نقل جاده ای و ریلی مناسب.

احداث مراکز آموزش عالی، تحقیقاتی، پژوهشی ویژه فراوری محصولات کشاورزی و دامی در شهرستان ها

احداث شرکت های تعاونی در شهرستان ها

احداث اتاق بازرگانی در راستای ساماندهی فعالیت های تجاری صادرات

ایجاد هماهنگی بین دستگاه ها جهت روان سازی فعالیت های معدنی در سبزوار

ترویج فرهنگ تولید و حمایت از تولیدات داخلی و بومی

هماهنگی شهرستان ها با کشورهای آسیای میانه جهت صادرات انواع کالا و خدمات

افتتاح موسسات مالی و بانکی در شهرستان ها

احداث کارخانه و خطوط تولید و فراوری متناسب در شهرستان ها

کاستن از بار بروکرسی و کاغذبازی اداری و تسهیل در تولید و اشتغال و تقویت بخش خصوصی

ایجاد ستادهای ویژه توسعه در شهرستان ها با بهره گیری از مشارکت بخش خصوصی

لزوم توجه ویژه به مباحث گردشگری با توجه به توان موجود میراث کهن این شهرستان ها

گسترش امکانات خدماتی و تبدیل این شهرستان ها از معبر به مقصد گردشگری

توجه ویژه به مطالعات آینده پژوهی توسعه

^۳ . Simona et al

توجه ویژه به روش های بهره‌وری نوین در بخش کشاورزی و دامی و فناوری های نوین

۷- منابع و ماخذ :

اطاعت، جواد؛ موسوی، زهرا. (۱۳۸۸). تقسیمات کشوری و توسعه پایدار، فصلنامه ژئوپلیتیک — سال چهارم، شماره سوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۷.

احمدی پور، زهرا؛ جعفرزاده، حسن؛ پورطاهری، مهدی؛ کریمی، مهدی. (۱۳۹۵). بررسی نقش تقسیمات کشوری در توسعه ناحیه ای، فصلنامه ژئوپلیتیک - سال دوازدهم، شماره اول، ۶۰-۸۲. احمدی پور، زهرا؛ جعفرزاده، حسن، میرزایی، محمد رضا. (۱۳۹۳). تحلیل کارکردی تقسیمات کشوری در اجرای آمایش سرزمین با تاکید بر ایران، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، شماره ۱۴. اولین سو. (۱۳۸۸). تغییر اجتماعی و توسعه، ترجمه محمود حبیبی مظاهری. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

بیگلر، معصومه. (۱۳۹۳). بررسی روند نظام تقسیمات کشوری (سیاسی اداری) بعد از انقلاب اسلامی، کتابخانه دیجیتال دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، مشخصات فیزیکی ۳۹۹۷۶۱ پبله ور، علی اصغر. (۱۳۹۵). اثرات تقسیمات کشوری بر نابرابری های شهری - ناحیه ای در خراسان شمالی، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۱۹، تابستان ۱۳۹۵. تودارو، مایکل. (۱۳۷۰). توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: سازمان بودجه.

ازکیا، مصطفی؛ غفاری. غلام رضا. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی توسعه. تهران: کیهان. عزیززاده آرنه، مصطفی؛ کنعانی، زهرا. (۱۳۹۸). رویکردی به الگوی بومی پیشرفت از منظر پارادایم پسا توسعه‌گرایی، هشتمین الگوی ایرانی پیشرفت الگوی پیشرانها، چالش‌ها و الزامات تحقق شماره بیست و سومین.

عزیزی، محمد مهدی؛ یارمحمدی، سیما. (۱۳۹۳). تأثیر تقسیمات کشوری جدید بر پراکنده‌رویی شهری (مطالعه موردی: شهر بجنورد)، دوره ۱۹، شماره ۲ تابستان ۱۳۹۳ صفحه ۱۱۶-۱۰۳. قالیباف، محمدباقر؛ حافظ‌نیا، محمدرضا؛ محمدرضا، علی. (۱۳۹۲). نقش تقسیمات شهر در مدیریت یکپارچه شهری (مطالعه موردی: شهر تهران)، دوره ۱۱، شماره ۳۷، از صفحه ۴۷ تا صفحه ۶۹. یاور، اکبر؛ سلامت‌نیا، آرزو. (۱۳۹۴). بررسی نظام تقسیمات سیاسی کشور و تاثیر آن در تراکم جمعیت و مدیریت شهری، دومین همایش بین‌المللی مدیریت و فرهنگ توسعه، تهران، موسسه سفیران فرهنگی مبین،

https://www.civilica.com/Paper-ICOM۰۲-ICOM۰۲_۰۵۰.html
Enipic, M. (۲۰۱۶), Meier, Economic Development, New York, , Showing The Way Methodologies for Successful Rural Poverty Alleviation Projects; Escape Bangkok,.

Simona, A. and Hagedor, k. (۲۰۱۷). Concepts and Issues of Sustainability in Countries in Transition- An Institutional Concept of Sustainability as a Basic for the Network, Berlin, Humboldt University, Internet.